

Staar Gyula

Mindhalálíg KöMaL

Az utolsó beszélgetés Bakos Tiborral

A magyar matematikusoknak máig jó a hírük a világban. Miként lehet az, hogy ebben a kis országban ennyi matematikai tehetség születik? – teszik fel gyakran a kérdést. A válaszok legsúlyosabbika szerint Magyarországon igen jó a tehetségek kiválasztásának rendszere. 1894 óta hazánkban a matematikai tanulmányversenyek több szintű, jól szervezett hálózata működik. Talán ennél is fontosabb eszköz tehetségeink nevelésében a 108 éves, világviszonylatban egyedülálló intézményünk, a Középiskolai Matematikai Lapok. Érdekes, szép feladataival problémamegoldásra tanítja a versenyezni és alkotni vágyó fiatalokat. A matematika lényege pedig a problémamegoldás.

A világhírű eljutó magyar matematikusok csaknem mindegyike először a Középiskolai Matematikai Lapokban mutatta meg erejét. A legjobb feladatmegoldók közül nem mindenki választotta a kutatói pályát. Volt, akinek örökös szerelme maradt a Lap, a fiatalság folyamatos szellemi táplálása. Ez a beszélgetés a Középiskolai Matematikai Lapok legendás szerkesztőjének állít emléket.

– *Tibor bácsi és a Középiskolai Matematikai Lapok elválaszthatatlan páros lett. Hogyan találtak egymásra?*

– A szombathelyi főreáliskola diákja voltam, amikor 1925 februárjában, érettségim előtt másfél évvel Faragó Andor Középiskolai Matematikai és Fizikai Lapok néven újraindította a korábban Rátz László szerkesztette folyóiratot. Az iskolák mutatványszámot kaptak belőle. Tanárom, Radványi László már korábban is adott nekem átlagot meghaladó feladatokat. Ő diákként megoldója volt Rátz Középiskolai Matematikai Lapok címen megjelentetett folyóiratának, melynek folyama az első világháború elején megszakadt. Most örömmel hozta az új sorozat induló füzetét. Később is szemmel tartott, olvasom-e a lapot, boldogulok-e tehetségpróbáló feladataival.

– *Az ilyen, az átlagnál többet adó, a tehetségekre odafigyelő tanárok adnak rangot az iskolának.*

– Jól mondod. A mi iskolánknak is a pedagógusaitól volt jó híre. Korábban öt éven át matematikatanárom volt Gábrriel János, tőle is sokat tanultam. A szombathelyi főreál 1902-ben létesült, első három tanárának egyike volt édesapám.

– *Mit tanított?*

– Magyar-német-latin szakos volt, diákként a szombathelyi Premontrei Főgimnáziumban tanult. Engem azonban a számok vonzottak. Családi körben gyakran mesélték, hogy reggelente az óvodába indulás előtt a számok összeadásával békítettem magam, mondogatván: kilenc meg egy, az tíz; tíz meg egy, az tizenegy... Később hasonló érdeklődésű társam is akadt a családban. Unokatestvérem, Bodai István a Premontrei Főgimnáziumba járt, s mivel szülei vidéken éltek, ő nálunk lakott. Kezdetben a sakkozásban éltük ki versenyszellemünket. Tanára, Steiner Miklós, aki különben a premontreiek igazgatója volt, neki is kezébe adta a Faragó-féle mutatványszámot. Egy családon belül most már ketten viaskodtunk ugyanazokkal a feladatokkal. A sakokban ő, a matematikában én voltam kicsivel sikeresebb. Családunkban szokás volt a délutáni séta. Mi vittük magunkkal a lapot, feladataink morfondíroztunk. Abban az időben a Trianon utáni benuháború fokozatosan újraéledt a kultúra és a matematika. Azt nem mondom, hogy népszerű lett a matematika, ez inkább a második világháború utáni időre igaz. A húszas években előkerült a raktárakból Rátz László Matematikai gyakorlókönyve, melyet a Középiskolai Matematikai Lapok előző időszakának tíz éves évfordulójára adott ki. A lapban megjelent legjobb feladatok közül csemegézett, témakörök szerint rendezte azokat, megoldásukhoz vezető utalásokat adott, esetenként megmutatta a teljes utat.

– *Én egy antikváriumban szereztem be a Gyakorlókönyv eléggé szakadt példányát, még a hatvanas években.*

– Én pedig a szegedi zsidóvárosban. Ott akadt meg rajta a szemem. Egy mutatós ábránál nyitotta ki az eladója. A Kepler művéből származó rajz a gömbök és a szabályos testek speciális elhelyezkedését mutatta.

– *A Középiskolai Matematikai Lapok legjobb megoldói közül többen is úgy emlékeznek vissza, hogy induláskor bizony túl nehezek voltak nekik a kitűzött feladatok. Úgy tűnik, Tibor bácsi kezdettől sikeres volt ebben a műfajban.*

– Fogalmazzunk talán úgy, hogy szerencsés. Az életben sok minden másban is szerencsém volt.

– *Szerencse a lottó telitalálathoz kell. A problémák, az élet akadályainak leküzdéséhez több szükségeltetik.*

– Jól van, remélem nem tekinted büszkeségnek, ha azt mondom, volt egyfajta adottságom a feladatok megoldásához. A tornát viszont nem szerettem. A szabadkézi rajzot sem. Gyenge volt a szemem.

– *A diák Bakos Tibornak nagy éve volt 1926. Ekkor érettségizett, de a tanév befejezése előtt matematikából megnyerte az országos tanulmányi versenyt. Ezután egyaránt első lett a Matematikai és Fizikai Társulatnak az érettségizett diákok számára kiírt matematikai és a fizikai tanulmányi versenyében, a XXX. Eötvös Loránd matematikai és a VIII. Károly Irén fizikai tanulmányversenyen. Előző évben Teller Edének sikerült ugyanez.*

– Látod, ebben is szerencsém volt. Ezeket a versenyeket ugyanis egymástól függetlenül, nem ugyanazon a napon rendezte a társulat. Egynaposak voltak, ezért mindkettőn részt vehettem.

– *Aztán mindkettőt szerencsésen megnyerte.*

– Igen.

– *Hogyan zajlott le az érettségi előtti országos középiskolai tanulmányi verseny?*

– Az országos versenyt a Markó utcai főreálban rendezték. Ahol Karinthy Frigyes is „lógott a szeren”. A szép épületben nagy tisztelettel szemlélődtem. Egyetlen menetben, három óra alatt két feladatot kellett megoldanunk.

– *Kik jöhettek a versenyre?*

– Az iskolák nevezhettek, de minden tárgyból csak egy diákot. Mi harminc egynéhányan lehettünk. Több „kollégát” már névről ismertem a Középiskolai Matematikai és Fizikai Lapokból. A verseny olyan körülmények között folyt, mint az érettségi.

– *Utánanézték annak az 1926. évi országos középiskolai tanulmányi versenynek, melyet május 30-án tartottak. Harminchárom tanuló vett részt rajta, első lett Bakos Tibor, díjnyertes dolgozatát a Középiskolai Matematikai és Fizikai Lapok 1926. évi szeptemberi száma közölte.*

– *A „mennyiségtanból” kitűzött tételek ezek voltak:*

Egy n tagú növekvő számtani haladvány differenciája egyenlő az első taggal. Egy ugyancsak n tagú geometriai haladvány első tagja 1. Szorozzuk meg egymással az egyenlő sorszámú tagokat és állapítsuk meg az így kapott új sor összegének képletét.

Mekkora távolságban kell lennie az adott r sugarú gömb középpontjától a P pontnak, hogy a P csúccsal bíró és a gömb köré írt kúp oldalfelzíne egyenlő legyen a kúppal közös alapú nagyobbik gömbsüveg felszínével?

Emlékszik rá, hogy mit érzett, amikor meglátta ezeket a feladatokat?

– Önbizalmat. Tudtam, nem lesz nehéz elboldogulnom velük. Beadtuk a megoldásokat, azután hazamentünk. Eredményhirdetés, ünnepség nem volt, napilapokban tették közhírré a végeredményt. Az iskolámba jutalomkönyvet küldtek. Valamiféle filozófiakönyv volt, nem nagyon forgattam.

– *Első helyezése az iskola sikerét is jelentette. Bakos Tibort ezután a többi tanár is más szemmel nézhetette.*

– Igazad lehet, én csak egy esetre emlékszem. Reáliskolásként a latin nyelvet rendkívüli tárgyként tanultam. Abból kiegészítő érettségít tettem a tankerület székhelyén, Győrben. A főigazgatónk volt az elnökünk, aki meglegedve mutatta azt az újságot, melyben a tanulóversenyek győzteseinek neve és fényképe megjelent. Akkor láttam először. A vizsgán azonban nem ez segített.

– *Hanem mi?*

– Kiadták a tételeket, nekem egy kis könyvből ismeretlen szöveget kellett fordítanom Tacitustól. Nem tudom, ez a név mond-e neked valamit?

– *Jelentem, igen! Gimnáziumban még én is tanultam latinul. Tacitustól sajnos csak ennyi maradt emlékezetemben: Plurimum facere, et minimum de se ipso loqui. Vagyis: A lehető legtöbbet kell tennünk, s a lehető legkevesebbet beszélünk önmagunkról. Tibor bácsi teljesítette már a szentencia első felének elvárását, így aztán nyugodtan beszélhet önmagáról.*

– Nagyon jó, nagyon jó. Akkor azt is tudod, hogy Tacitust, ezt a rejtélyesen beszélő embert nem könnyű megérteni. Ékesszólása mellett stílusát a tömörség jellemzi, gyakran él a kihagyásos mondat szerkesztéssel, a merész összehasonlításokkal. Olvasásakor töprengeni kell, mire gondol, mit ért azon, amit leír. Az ismeretlen szöveg megértése nélkül pedig bajosan adhatunk pontos és szép fordítást. Mivel majdnem két óra múlva kerültem sorra, a könyvecskében továbbolvastam Tacitust. Egyre világosabbá vált a nekem szánt szövegrész értelme. Ez megalapozta a latin jelesemet. Szerettem a magyar nyelvet és a latint is.

– *Ezzel együtt mégiscsak a matematika-fizika szakot választotta továbbtanulásra.*

– De majdnem elcsábított a csillagászat! Diákéveim alatt Klebelsberg Kunó, az akkori kultuszminiszter programot hirdetett a magyar csillagász utánpótlás képzésére. Én is beadtam a pályázatomat egy ösztöndíjra, Berlinbe. A minisztérium közben megváltoztatta a kiírás feltételeit, úgy döntöttek, olyan fiatalot küldenek ki, akinek már előtanulmányai vannak a csillagászatban. Így nyerte el az ösztöndíjat egyik barátunk, Dunszt Laci, akit te Detre Lászlóként ismerhetsz. Nem éltem meg kudarcként, Dsida főigazgató mégis úgy érezte, beszélnie kell velem. Vigasztalásképpen elmondta, a csillagászat szűk pálya, ott nagyobb a rivalizálás, a tőlem távol álló emberi furkálódás. A szemed is rossz, tette még hozzá. Ez bizony tagadhatatlan tény volt.

– *Ki javasolta, hogy a Pázmány Péter Tudományegyetemen tanuljon tovább?*

– Az már kiesett az emlékezetemből. Írásom sincs róla, pedig a háború után majdnem minden iratom megmaradt. A Báró Eötvös József–Collégiumba való felvételem értesítője is. Így kezdődött: „Kedves Bakos!” Végül így fejeződött be: „Abban a reményben, hogy Ön az előlegezett bizalomnak hiánytalanul fog megfelelni, üdvözlöm a Báró Eötvös József–Collegium tagjainak sorában és előre is biztosítom minden jóra való törekvésében jóindulatú támogatásomról.

Szakválasztását nem tekinthetem véglegesnek mindaddig, míg nem tudom, mily megfontolások, tanácsok indították választásában. Írja meg nekem, részletesen és őszintén, és egyúttal azt is, hogy esetleg milyen másféle szak művelésére érez magában erőt és hajlandóságot. Csak így fogja nekem lehetővé tenni azt, hogy a szakválasztás életbevágó kérdésében támogathassam.” Aláírás: Bartoniek Géza igazgató.

Jóleső, családi hangnemű levél volt. Már kollégistaként szeptember derekán vagy októberben jelképes gólyavizsgát tettünk. Kis vizsgának tüntették fel, az idősebb hallgatók adtak vicces feladatokat.

– *Hogyan folyt az élet a kollégium Ménesi úti épületében?*

– Úgy százan lehettünk kollégisták, különböző szakok négy-öt évfolyamáról összeadódva. Négyszemélyes „családokat” szerveztek, ezeknek két szobájuk volt, egy háló- és egy dolgozószoba. Az idősebb, ígéretesebb emberek külföldre jártak, itthon pedig a kollégiumban laktak. Az ifjúság elnöke elsőéves koromban Keresztury Dezső volt, olyan kispapaféle a hivatalos igazgató mellett.

– *Na és, a hivatalos igazgató, BéGé urunk milyen főnök volt?*

– Jól mondod, mindenki így nevezte Bartoniek Gézát, BéGé urunknak. Ő volt matematikából és fizikából a szakvezető tanárunk, sajnos nem egészen két évig. Másodéves voltam, amikor meghalt. Az első évben összehívtak bennünket, nyolcan voltunk újak a matematika-fizika szakon. Sok mindenről mesélt.

– *Mikről?*

– Szakmáról, erről-arról... Tanácsokat adott és baráti intelmeket. Engem többek között így figyelmeztetett: Vigyázz fiam, ne kapsd el magad ezekkel a versenyeredményekkel! Kötelességet jelentenek, nem előnyt. Felhívta a figyelmünket az őszi matematikaversenyekre. Nem azt mondta, hogy kötelezővé teszem, hanem így fogalmazott: elvárom, hogy részt vegyenek ezen a versenyen. Bartoniek Eötvös Loránd mellett volt tanársegéd. Amikor Eötvös kultuszminiszter lett, a francia École Normale Supérieure mintájára 1895-ben előkészítette az Eötvös Collégium megalapítását, édesapja, Eötvös József tiszteletére. Eötvös Loránd 1919-ben meghalt, de szelleme BéGé urunk révén ott élt közöttünk a kollégiumban.

– *Tibor bácsi csakhamar az Eötvös-ingával is szoros kapcsolatba került.*

– A Geofizikai Intézet nyaranta gravitációs és mágneses méréseket végzett, ehhez használták az Eötvös-ingát. Véletlenül csöppentem bele, úgynevezett észlelő-számolóknak. Szerencsém volt, mert valamikor júliusban, a kollokviumok után úgy döntöttem, még egy-két napot szabadidőzők Pesten. Pont akkor keresett a korábbi némettanárom egyetemistákat a mérésekhez. A kollégiumban benézett a matematikus szobába, engem éppen ott talált, megegyeztünk.

– *Hogyan tetszik visszaemlékezni ezekre a mérésekre?*

– Július végétől késő őszig vándoroltunk az országban. A mérésekhez meglehetősen egyenletes terepeket kellett kiválasztani, úgynevezett placcokat. Három kilométeres háromszöghálózatban mértünk, napról napra odébbvittük a műszert. A munkások már előtte való nap kiplanírozták a placcot. Szoba nagyságú, három méter sugarú körön felkapálták, majd egyenletessé tették a talajt. Délelőtt 11 órára felépítettük a műszeres sátrakat, ezeket a favázás, paplanszerű szerkezeteket, melyek a hőingadozások ellen védtek. Az Eötvös-inga finom mérőszálai ugyanis nagyon érzékenyek voltak a hőmérséklet változásaira. Fölállítottuk a két műszert, az emberragyságú részerkezeteket. Ezek már modernebb eszközök voltak, kettős gravitációs ingák. Süss Nándor gyárában készültek, amiből a MOM, a Magyar Optikai Művek lett. Mára már azt is lebontották. Egyszóval, amikor már álltak a műszerek, a délutánt számolással töltöttük, az előző napok mérési eredményeinek kiértékelésével. Az igazi mérés éjszaka folyt, este 9-től reggel 5 óráig.

– *Éjszaka hogyan végezték a méréseket?*

– Zseblámpával rávilágítottunk a skálára, távcsövön megnéztük a centiméter állást, s azt feljegyeztük. Óránként öt különböző állásban, 72 fokonként körbehaladva megismételtük a mérést. Így meghatározhattuk a gravitációs potenciálfelület differenciálhányadosait, melyek a görbületi viszonyokról, a földfelszín alatti tömegeloszlásról adtak képet.

– Kik irányították a méréseket?

– A vezető Pekár Dezső miniszteri tanácsos volt, Eötvös Loránd egykori tanársegédje. A méréseket közvetlenül Szecsődi Miklós mérnök irányította, a valamikori szombathelyi diák, az én jóakaróm. A mágneses mérésekre Renner János tanított be. Ő is Eötvös embere volt, a fasori Evangélikus Gimnázium tanára, Rátz László és Mikola Sándor kollégája. Mágneses méréseket nagyjából kéthetes időközönként végeztünk, ez a területtől is függött.

– *Eötvös-verseny nyertes Eötvös-kollégista Eötvös tanítványainak irányításával az Eötvös-inga mellett – ez sokatmondóan jól hangzik! Úgy tudom, ebben az időben, éppen e mérések eredményeként hazánk volt a legrészletesebben feltérképezett ország Európában. Igaz, olajat, földgázt nemigen találtak, de a mérésorozat eredményei megmutatkoztak például a berekfürdői, a hajdúszoboszlói, a mezőkövesdi, a bogácsi és a szentesi hő- és gyógyforrások feltérképezésében.*

– Nagyon jól tudod.

– Lajosmizse környékén nem mértek?

– Bocsáss meg nekünk, de ott nem jártunk. Ellenben 1928 májusában, júniusában ezzel a módszerrel a dorogi szénmedencében mértünk, száz méterrel a Duna vízszintje alatt. A vízréteg helyét igyekeztünk meghatározni a szénvagyonban, hogy a fejtéskor elkerülhessék a vízbetöréseket. Ott, a föld alatt azzal az eszközzel mértünk, amit Eötvös próbált ki a Balaton jegén még 1901-1902-ben.

– Tibor bácsi szerette ezt a munkát?

– Szerettem. Nagyon jó és érdekes nyári elfoglaltság volt, arról nem is beszélve, hogy az akkori időkhöz képest szinte bőkezűen megfizettek. Tíz pengő napidíjat kaptam 1927-ben, azután már tizenötöt, a bányában pedig húszat. A napi költségekre három pengőt levontak, de még így is szépen maradt. Abban az időben az Alföldön tíz fillér volt a tojás ára. Budapesten valószínűleg többbe került. Az idő mellett tehát a helyet is meg kell adnunk, ha a fizetés értékéről beszélünk.

– *Térjünk most vissza a Középiskolai Matematikai és Fizikai Lapokhoz. Főszerkesztőjével, Faragó Andorral később közelebbi kapcsolatba is került.*

– Már diákkoromban voltak levélváltásaink. Nem tartoztam a rendszeres megoldók közé, de küldözgettem be kitűzni való feladatjavaslatokat. Ezekre válaszolt Faragó levelezőlapokon. Azután – talán az Eötvös-verseny eredményhirdetésén – találkoztunk személyesen is. Attól kezdve besegítettem a feladatjavító munkába. Faragó nyelvész fia külső tagja volt az Eötvös Collégiumnak. Rajta keresztül tartottuk a kapcsolatot, Pistával küldte el kis csomagokban a javítani való dolgozatokat.

– Hol volt a lap szerkesztősége?

– Faragó lakásán, a Lónyay utca 46-ban. A mostani lakásunkkal szemben lévő sarokház harmadik emeletén. Oda küldték a diákok a megoldásaikat. Nem kellett ahhoz nagyobb helyiség. Faragó maga szerkesztette a lapot, illetőleg a fizikát kollégájával, Nagy L. József váci piarista tanárral közösen. Akkortájt még kis méretekben ment ez.

– *Ehhez képest a Faragó-féle lapon sok, később nevéssé vált matematikus és fizikus nevelkedett. A folyóirat 1994-es jubileumi száma felsorolja néhányukat ebből az időszakból: Bakos Tibor, Bodó Zalán, Budó Ágoston, Erdős Pál, Hajós György, Hódi Endre, Hoffman Tibor, Kárteszi Ferenc, Klein Eszter, Nagy Elemér, Surányi János, Szekeres György, Turán Pál, Wachsberger (Svéd) Mária, Weiszfeld (Vázsonyi) Endre. Talán még emlékezni tetszik javítóként néhányuk dolgozatára.*

– Inkább csak benyomásaim maradtak. Keservesen emlegetem a diák Hajóst. Szinte olvashatatlanul írt, alig tudtam kiböngészni a szövegét. Amikor a világháború után találkoztunk és megláttam gyöngybetűs kézírását, mondtam is neki: valamikor nem így írtál. Erdős dolgozatait is olvastam. Ő nem bajlódott tucatfeladatokkal, inkább a megoldások minőségével tündökölt. Ma is előttem van gyerekes írása.

– Tibor bácsinak járt valami a javítómunkáért?

– Nem vártam el azért semmit, szívesen végeztem. Piciben ment az „üzlet”, nagyobb részét amatőr alapon. Két-három alkalommal kaptam egy zöldhasút.

– Az mennyi?

– Ja, persze, te akkor még nem éltél. A tízpengőst nevezték így. Elégedett voltam vele. A lap különben az előfizetésekből és a minisztériumi támogatásból tartotta fenn magát. Magánszemélyek is segítettek, ők főként jutalmazásra ajánlottak fel összegeket.

– *Mára a fennmaradás elsődleges szempontjai közé tartozik a támogatási pénzek beszerzése.*

– Tudom, a főszerkesztő, szegény Oláh Vera kínlódik most vele. *

– *Az egyetemi tanulmányok jól mehettek az olyan jó feladatmegoldónak, mint Bakos Tibor.*

– Nem voltak nehézségeim. Az egyetemen leghíresebb tanárunk Fejér Lipót volt. Kissé rövidlátó, rendkívül barátságos ember. Mindig visszaköszönt: Szervusz, szervusz! – mondta. Egyik kollégánk büszkélkedett is vele, hogy őt jól ismeri a professzor úr. Azután lebukott. Lelkes üdvözlésére Lipi bácsi visszaköszönt: Szervusz Szabó Károly! Az illetőt Wiesinger Lászlónak hívták. Persze Fejér nem volt tájékozatlan, sok mindent tudott a tanítványairól. Amikor benn voltam a szobájában, említette az Eötvös-versenyen elért eredményemet. Tudta, hogy ott én nyertem.

– *Az alap- és a szakvizsgáit kik felügyelték?*

– Ezeket a vizsgákat Kürschák Józsefnél és Pogány Bélánál tettem le. Alapvizsgámon még magyar nyelvből és pedagógiából is megmértem. A vizsgabizottságokat gondosan összeállították, de azt csak közvetlenül a vizsga előtt hirdették ki, hogy milyen bizottsághoz kerülünk. Mindezt azonban már korábban megtudhattuk Bongor altisztól. Három pengőért! A jutalék átvételének helye a szemben lévő 00 jelzést viselő helyiségben volt. Elzarándokoltam hát Bongor úrhoz, s amikor már védett helyen voltunk, előhúzta céduláját, rajta a bizottsággal: Kürschák, Pogány, Visota.

– *Az első két név jól ismert.*

– Visota miniszteri tanácsos volt, a magyar nyelv képviselőjében.

– *Tibor bácsi miből írta a szakdolgozatát?*

– Fizikából Pogány Béla adott szakdolgozati témát. Az ő laboratóriumában végeztem hozzá a méréseket. Vékony fémrétegek kristályszerkezetét vizsgáltam röntgenfényvel. Pogány Béla a kolozsvári egyetemen töltött éveit alatt, az első világháború idején végzett ilyen méréseket. Azt vettük kiindulásnak a dolgozatomnál. Méréseim révén a harmincas években bekerültem a fizikus Császár Elemér könyvébe – lábjegyzetként.

– *Ezek szerint matematikából is kellett szakdolgozatot készítenie.*

– Igen, akkor mindkét tárgyból köteleztek rá. Matematika szakdolgozatomat „Kombinatorikai kérdések”-ből írtam, ami így nem

nagyon jellemző cím. Kürschák irányításával készítettem, kedvenc témájából, a síkbeli szimmetriák csoportjairól. Ő úgy mondta: a tapéták. A síkbeli szimmetriák lehetőségeit vizsgálta. Nagy kedvvel dolgoztam ezen a témán, sokkal többet hoztam ki belőle, mint amire Kürschák számított. Számára is meglepetés volt a szakdolgozatom, nagyon tetszett neki.

– *Tanítási gyakorlatot is kellett végezniük?*

– Igen, a gyakorlóévemet a Trefortban töltöttem, Kronberger Ede és Kronstein (Horvai) Béla voltak a vezetőtanárain.

– *A gazdasági világválság évében tetszett diplomát szerezni. Nem jó idők jártak akkoriban a fiatal értelmiségre.*

– Elég nyomorúságos világba érkeztünk, ez igaz. Én is jelentkeztem a minisztériumban, ahol felvettek az ÁDOB-listára.

– *Az mi volt?*

– Állástalan Diplomások Országos Bizottsága, ahonnan levelet küldtek, ha adódott valamilyen álláslehetőség. Az Eötvös-ingával még 1931 őszéig végezhettem méréseket, majd a következő év tavaszán helyettes tanári állást kaptam Sátoraljaújhelyen, a kegyes-tanítórendi reálgymnáziumban.

– *Hogyan fogadták első iskolai munkahelyén?*

– Kitérítő kedvességgel. Áprilisban jártunk, éppen egy Gyula-napi összejövetelre érkeztem. Magukkal vittek, bemutattak a nagy társaságnak. Megszóltott egy rokonszenves öreg bácsi, akiről kiderült, hogy az árvaszék elnöke. – Hát aztán, kedves öcsém, honnan kerültél ide? – tudakolta. Mondtam, Szombathelyről. Csóválta a fejét: Az nem borvidék! Tokajis légréte volt a városnak, a helybeliek szeretnivaló lokálpatriotizmusát jellemezte a gyakori mondás: Eddig Tokaj, onnantól lőre! Három hónapot töltöttem Újhelyen, aztán szeptembertől esedékessé vált a katonaidőm letöltése. Egy évig teljesítettem katonai szolgálatot a szombathelyi 3. híradó századnál. Karpaszományos őrmesterként szereltem le. Ezután apám főigazgatójának ajánlása révén Pécsen a Zrínyi Miklós reáliskolai nevelőintézet, későbbi nevén hadapródiskola szerződéses polgári kiegészítő tanára lettem. Ilyen katonaiskola még Sopronban és Kőszegen működött. A kőszegi volt az a bizonyos Ottlik Géza-féle Iskola a határon. Három évet tanítottam Pécsen.

– *A Középiskolai Matematikai és Fizikai Lapokkal megszakadt a kapcsolata ezidőben?*

– Nem, mert Faragónak innen is küldtem kiegészítésre javasolt feladatokat.

– *Milyeneket? Emlékszik valamelyik kedvenc feladatára?*

– Egyik ilyen feladatot még a katonaiskolában valamilyen szolgálat közben spekuláltam ki. Így szól: Vegyünk egy húrnégyszöget. Ebből egy-egy csúcsának elhagyásával négyféle háromszöget képezhetünk. A négy háromszög mindegyikéhez tartozik egy beírt és három hozzáírt kör. Az oldalait belülről és kívülről érintő körök. Azt kell bebizonyítani, hogy a négy háromszög négy-négy ilyen körének összesen 16 középpontja olyan rácsszerkezetet alkot, melyet négy-négy egymásra merőleges egyenes metszéspontjaiként is előállíthatunk. Faragó ezt a feladatot nehéznek ítélte, ezért nyári pályázatként tűzte ki, hogy a gyerekeknek hosszabb idejük legyen a megoldáshoz.

– *Hogyan jut eszébe az emberek ilyen feladat?*

– Nem tudom. Nem hiszem, hogy lenne rá szabály. Unalmas értekezleteken, ügyeletben gemkapcsokat görbítget az ember, firkálgat a füzetébe, csapongnak a gondolatai, aztán egyszer csak beugrik valami.

– *Pécs után három évig hajdani iskolájában, Szombathelyen is tanított, amit akkorra Faludi Ferenc Gimnáziumra kereszteltek. Majd Szeged következett, az állami Baross gimnázium...*

– Amit akkor szerveztek át, fejlesztettek a szegedi egyetem gyakorló gimnáziumává. Így aztán tanárjelöltekkel is foglalkozhattam, bár főbeosztásom igazgatói irodai segédség volt. Kocám, bocsánat, tanárjelöltem volt ott Surányi János is fizikából. A szegedi Eötvös Loránd Kollégium vezetője javasolt engem a gyakorló gimnázium igazgatójának, aki valamikor ebben a városban Eötvös-kollégista évfolyamtársam volt.

– *Szóval működött az Eötvös-klán.*

– Nagyon jó! Jól mondod! Látod, megint szerencsém volt, Szegeden is szinte családtagként fogadtak. Ehhez persze hozzájárult az is, hogy édesapám évekig Szegeden tanított a felsőbb leányiskolában.

– *Szeged jó hely lehetett egy matematikatanárnak.*

– Igen, Riesz Frigyes, Haar Alfréd és a Szőkefalviak neve fémjelzte akkor a matematikát. Szőkefalvi-Nagy Gyula bácsi, aki a Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola matematikai tanszékének volt a tanára, 1939-ben átkerült az egyetem geometriai tanszékére professzornak. Fia, Béla vette át a helyét, s mivel akadt még néhány többletóra a tanszéken, kiegészítő előadóként mellé kerültem. Elsőéveseknek tartottam algebra előadást. Erre az időre tehető, hogy megkértem későbbi feleségem kezét.

– *Hány éves volt akkor Tibor bácsi?*

– Huszonkilenc..., nem, harminc! Nem mondom, hogy addig nem érdekelték a lányok, de szerettem mindent alaposan meggondolni. A lánykérést is.

– *És az már egy életre szólt.*

– Igen. Ez is a szerencsém közé tartozik. Hála Istennek!

– *A háborús éveket hogyan tetszett megélni?*

– Nem sokat katonáskodtam. Szegedi igazgatóm felvetette arra a listára, akiket polgári szolgálatra meghagytak. A Délvidék ideiglenes visszacsatolásakor 1942 júliusában Zomborba helyeztek át helyettes igazgatónak, az iskolai adminisztráció megszervezésére. Egy év múlva az újvidéki magyar gimnázium igazgatója lettem. Ismét adminisztráció, a tanításból szinte teljesen kiestem. A Délvidék 1944. októberi kiürítése után Lévára mentünk a sógoromhoz, onnan hívtak be a szegedi királyi híradó pótzászlóaljhoz, Kaposvár mellé. Akkor már menekült a zászlóalj, háborús esemény közelébe sem kerültem, 1945 májusában a fegyverletételkor estem fogságba Ausztriában. Osztrák láger, sárgaság, majd orosz hadifogság, tüdő- és mellhártyagyulladás, végül 1946 szeptemberében egy betegszállítmánnyal, ha gyenge lábakon is, de hazakerültem. Feleségemet és négyéves kislányunkat Makón találtam meg, az anyósomnál. Néhány hónapos lábadozásom után lecsapott rám a volt szegedi direktorom, így azután 1950-ig újra a Barossban lettem tanár, de emellett tanítottam a Dolgozók Gimnáziumában és a szakérettségis kollégiumban is. A szakérettségiseknek köszönhettem, hogy a Szegedi Tudományegyetem Természettudományi Karára kerültem.

– *Azoknak, akikkel rövid idő alatt, úgynevezett gyorstalpalón szereztek érettségit?*

– Igen, a kádereknek, akik azután az egyetemre kerültek. Az ő támogatásuk lett a fő feladat. Olyan embert is beszerveztem matematikusnak, aki eredetileg táncos komikusnak jelentkezett.

– *Ezt komolyan tetszik mondani?*

– Hogyne, akkoriban olyan idők jártak. Persze, más tennivalóm is akadt. Kalmár László útmutatása alapján kidolgoztam az elsőéves analízis előadásához kapcsolódó gyakorlatok anyagát. Csaknem tíz tanulócsoporthoz tartoztam harmad- és negyedéves egyetemisták, úgynevezett demonstrátorok tartottak gyakorlatokat. A demonstrátorokat én irányítottam. Több éven át tartottam matematika szakmódszertani, valamint numerikus és grafikus módszerek előadásokat. Évekig oktattam fizika-kémia tanárszakos hallgatóknak csillaqászatot. Ezt azzal „érdemelttem ki”, hogy az egyetem gazdasági szakembere egyszer meglátott, amint a folyosón beszélgettem

egy ismert budapesti csillagással, valamikor egyetemi társammal. Így azután a csillagászatba is beletanultam.

Ki ne felejtsem, feladataim közé tartozott a tanárjelöltek bemutató tanításainak a gimnáziumokban. S ami a szívemhez talán legközelebb állt: harmadévtől Elemi matematika címen gyakorlatokat vezettem a tanárjelölteknek. Surányi Jánossal együtt dolgoztuk ki ennek a programját. Rávettem a hallgatókat a Középiskolai Matematikai Lapok feladatainak megoldására. A hirdetőtáblára minden hónapban kitettem a lap feladatait. Az algebra neves professzorának, Rédei Lászlónak ez nem tetszett, morgolódt, hogy elvonom a hallgatók erejét a magasabb matematikától.

– *Hány évig volt az egyetemen Tibor bácsi, és mire vitte?*

– Nyolc évet töltöttem ott tanársegédként, majd adjunktusként. A tudományegyetemen azonban kissé idegenül éreztem magam. A matematikának nem a legújabb, modern részeit szerettem, sokkal inkább a középiskolai tananyaggal határos területeket. Kissé szégyenkezve vallom be, nekem a felsőbb matematika nem tetszett. Petőfivel elmondhatom:

*„Mit nekem te zordon Kárpátoknak
Fenyvesekkel vadregényes tája!
Tán csodállak, ámde nem szeretlek,
S képzetem hegyvölgyedet nem járja.*

*Lenn az alföld tengersík vidékin,
Ott vagyok honn, ott az én világom;...“*

– *A matematika milyen alföldi tájain tetszett otthon lenni?*

– Az algebrai egyenletek diszkriminálásából sok mindenre lehet következtetni az egyenletek gyökeire vonatkozóan. Ebbe nagyon belemerültem. Rédei László megmosolygott: hiszen ennek az elméletét már háromszáz éve megcsinálták! De hiába volt a kérdés általánosan megoldva, engem a konkrét esetek, a részletek akkor is nagyon érdekelték; az, hogy kicsiben mi történik. Amit nem találtam meg a könyvekben. A negyedfokú egyenletek zérus helyeinek, maximum és minimum helyeinek grafikus úton történő meghatározása szintén a kedvenceim közé tartozott. Hadifogságbeli narkotikumaim közé pedig a bűvös négyzetek. Velük a későbbiekben is nagyon sokat foglalkoztam.

– *A bűvös négyzetekről sikeres előadásokat tartott a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat József Attila Szabadegyetemén. Ennek eszenciája megjelent a Gondolat Kiadó Matematikai érdekességek című könyvében 1969-ben, majd német, bolgár, lengyel nyelvre is lefordították.*

Azután most, a kilencvenedik évének küszöbén a szó igazi értelmében véve is megajándékozta a fiatalokat és tanáraikat, a Középiskolai Matematikai és Fizikai Lapok olvasóit egy újabb könyvvel: „Ki tud többet a bűvös négyzetekről?” A bevezető sorokban ezt írja:

„Sokat hallottuk valamikor: a nehézségek arra valók, hogy legyőzzük őket. Átgúrom: a bűvös négyzetek arra valók, hogy átalakítsuk őket másik bűvös négyzetté, de helyén hagyva a számok többségét! Átalakítani persze csak kész dolgot lehet. Nos hát, erre való néhány nagy szabály eredeti bűvös négyzetek szerkesztésére, ezek termelik az átalakítani valókat. Nekem az utóbbi aprómunka tetszik jobban.“

A könyv első lapján ez áll: I. Füzet. Írogatja – a maga mulatságára – Bakos Tibor. Tudom, több újabb füzetre való kézirat, feljegyzés lapul Tibor bácsi fiókjaiban. Készül az újabb könyvecske?

– Gyuszikám, erre nekem már nem lesz időm.

– *Azért mi bízhatunk benne! De térjünk ismét vissza a laphoz. Hogyan született meg újra a Középiskolai Matematikai Lapok a háború után?*

– Amikor a Faragó-féle lapot megszüntették, Dombi Béla szerkesztett ilyen feladatíveket Szegeden. Őt jól ismertem, sorstársak voltunk a katonaiskolában. Ezt folytatta 1946 októberében Soós Paula tanárnő, nagy sikert aratva stencilezett feladatlapjaival. A Bolyai János Matematikai Társulatot Szegeden alakítottuk meg 1947 nyarán. Jelen voltam az első közgyűlésen, elnökünknek Rédei Lászlót választottuk, főtítkárnak Kalmár Lászlót. Azután 1947 novemberében megjelent a Középiskolai Matematikai Lapok nyomdai úton előállított összevont 1-2. száma, Soós Paula és Surányi János szerkesztésében. A társulat a lap mellé állt, majd a minisztérium is segítséget nyújtott. Támogatásuk biztossá tette a megjelenést, valamint azt, hogy egy főhivatású szerkesztőt alkalmazzanak, Neukomm Gyulát.

– *Tanítványa, Lukács Ottó, aki szintén hosszú évekig volt a KöMaL szerkesztője, nagyon szépen emlékezett Neukomm Gyula felelős szerkesztőre. Nagyszerű tanárnak, igazságszerető, segítőkész embernek írta le. Korrekt, precíz főnök volt, aki nagyon értett a versenyfeladatok kitalálásához, a szebbnél szebb megoldások megszővegezéséhez.*

Hozzáteszem, neki sakk-feladványszerzőként is nemzetközi híre volt. A sakktablán különleges eszméket valósított meg, örökzöldeket alkotott. Neve külön fejezet feladványszerzésünk aranykorában.

– Neukomm Gyulát nagyon jó szervezőnek, lelkes embernek ismertem, aki sokat vállalt, sajnos ez infarktushoz vezetett. Az első világháború idején egyébként a titkosírás megfejtésével is foglalkozott.

Neukomm halála után Surányi üzent, keressem meg, ha Pesten járok. Amikor találkoztunk, megkérdezte, betölteném-e a Középiskolai Matematikai Lapok megüresedett felelős szerkesztői helyét. Csábított a pesti állás, lányom Pesten tanult a Képzőművészeti Gimnáziumban, hiányzott neki a családi környezet, a budapesti lakással neki is új otthon teremthettünk. Szegeden elfogytak a szakérettségisek, úgy éreztem, feleslegessé váltam. Leginkább persze az csábított, hogy Surányi kedvemre való munkát ajánlott, hajlamomnak, beállítottságomnak megfelelőt. Kalmár László, nem szívesen ugyan, de belátta, hogy igazam van, és elengedett. Így lettem 1958 augusztusában a KöMaL főállású munkatársa.

– *Hogyan fogott munkába az új helyén? Milyen célok lebegtek a szeme előtt?*

– Őszintén szólva nekem tetszett a Neukomm-féle irányzat. A korszellemnek megfelelően bevezette a pontversenyt. Arany Dánielnél, Rátz Lászlónál és Faragó Andornál nem volt ilyen. A második világháború után az egész társadalom a munkaversenyre volt beállítva, miért ne versenyeztünk volna tömegesen matematikából is. Ezt helyesnek tartottam, folytatása mellett voltam. Gyula bácsi ötlete volt a nevezési lap amit a tanév elején, az első beküldéskor kértünk a tanulóktól. Ezen feltüntették iskolájuk, tanáruk nevét, saját adataikat. A végső rangsor még ma is aszerint jelenik meg, ahogyan azt Neukommtól átvettük. Amikor a laphoz kerültem, az impresszumban főszerkesztőként Surányi János neve volt feltüntetve, felelős szerkesztőként pedig az enyém lett. Azután jöttek a szerkesztőbizottság tagjai, többnyire idősebb tanárok. Később hoztak egy rendeletet, főszerkesztőnek csak azt lehet feltüntetni, aki ténylegesen minden munkát irányít... .

– ... és akít ezért felelősségre lehet vonni.

– Igen. Én maradtam felelős szerkesztő, annak is éreztem magam, matematika és lapgondozónak, Surányi a szerkesztőbizottság vezetője lett. A főszerkesztői elnevezést egészen a kilencvenes évekig nem használtuk.

Az első időben Lukács Ottó nagyon sokat segített nekem. Ő volt Neukomm Gyula bácsi jobb keze, afféle szerkesztői segéderő, gondos, okos, becsületes fiú. Ismertette velem a hagyományokat, a matematikai szokásokat. A nyomdászokkal nagyon jó viszonyban volt, elvitt a nyomdába, bemutatott nekik. Gyula bácsit ott nem nagyon szerették, mivel nemigen tisztelte a nyomdai szabályokat, igyekezett a lap csekély papírfelületét a megengedettnél is jobban kihasználni. Harcolt, veszekedett a lapért, emiatt a nyomdában néha elcsúszott a megjelenés határideje. Ezt a harcot én nem tudtam volna továbbvinni. A nyomdászok jóindulatának megnyeréséért megtettem, hogy az ottani második ember, bizonyos Kosaras úr gyermekét instruáltam matematikából. Pesterzsébetre jártam ki néhányszor, amikor a nyomdász-csemetének problémája volt a tananyaggal.

– Mit meg nem tesz az ember a szeretett lapjáért! Tibor bácsi, hogyan álltak össze a kitzendő feladatok? Kik voltak a Középiskolai Matematikai Lapok feladatgyártói?

– Voltak szenedvényes feladatbeküldők, javaslattevők. Akkoriban Lukács Ottó válogatta szét a beküldött javaslatokat, azokat témakör és nehézségi fokozat szerint előkészítette számunkra, értékes megjegyzéseket fűzött hozzájuk. Feladatokat különben a világ minden részéről gyűjtöttünk.

– Milyen forrásból?

– Először a rokonlapokat említem. Volt egy Bukarestben megjelenő, középiskolásoknak írt lap, és annak magyar nyelvű változata, a Matematikai és Fizikai Lapok, a franciáknál pedig a Journal des Mathématiques Elementaires. Ezek sok versenyfeladatot, egyetemi és főiskolai felvételi feladatot közöltek. Azután a lengyelek is kiadtak egy diákújságot, az oroszok pedig egy didaktikai folyóiratot, a Matematika az iskolában-t. Ezeket is rendszeresen forgattuk. Forrásként szolgált egy német folyóirat, melyet még az első világháború előtt indítottak el, hogy segítsék vele a természettudományi oktatást. A szerkesztő korábban, úgy látszik, matematikus lehetett, mert a lap legerősebb része a matematika volt. Úgy is hívták, hogy a Hoffmann újságja. Társulatunk könyvtárában találtam más, furcsa feladatelőhelyet. A Times lap rovatmellékleteit kötetekben is kiadták. Volt ezek között olyan, mely rejtvényeket, feladatokat közölt, és azok megoldásait. Egyik dél-amerikai folyóirat magyar származású szerkesztője is rendszeresen elküldte lapját. A nyelvet nemigen értettük, de a benne lévő feladatokat igen.

Később észrevettük, hogy a nagy referáló folyóiratnak, a Mathematical Review-nak a matematikát részekre osztó alrovatai között van elemi matematika fejezet. A hivatkozások nívós cikkeket kínáltak, ezek gyakran voltak forrásai feladatgyűjtésünknek. Egyszerűen a legkülönbözőbb helyekről és módon szedegettük össze a legjobbnak ítélt problémákat. Elképesztő, hogy miket tudnak kiagyalni fiatal elmék!

– Gondolom, az összegyűjtött feladatokon gyakran formaigazítást végeztek a kitzetés előtt.

– Pontosan úgy volt, ahogyan mondod. A feladatokat sokszor átforgattuk, nehezítettük. Gallai Tiborral többször ültünk együtt különböző versenybizottságokban, s amikor a kitzendő feladatokat számba vettük, gyakran mondta: Tetszik, tetszik, de ha Tibor csavarintana rajta egyet, akkor még jobb is lehetne.

– És Tibor bácsi csavarintott!

– Igen, azt nagyon szerettem csinálni.

– Általában hány diák küldött megoldásokat a Középiskolai Matematikai Lapok feladataira?

– A tanév kezdésekor úgy ezer. Igaz, szeptemberben mindig néhány csalogató, könnyebb feladatot is kitzűtünk. Később fogósabb kérdések következtek. Akkor bizony, a korszak kedvenc szavával élve, sokan lemorzsolódtak. Az év végi összeszámláláskor az első és a második gimnazista rendszeres megoldók száma nem haladta meg a kétszázat. A harmadikosok száz-százötvenen, a negyedikesek talán ötvenen maradtak.

– Idővel a lap szerkesztőbizottságában és vezetésében is változások következtek.

– Surányi kiment vendégprofesszornak Amerikába, a szerkesztőbizottság vezetője, a „főnök” egy fiatalember, Tusnád Gábor lett. Szorgalmazta, hogy a feldolgozó, javító fiatalokat is bevonjuk a lapkészítő munkába, így a feladatkitűző értekezlet 8-10 emberre bővült.

– Úgy hallottam, de igazítson ki Tibor bácsi, ha nem igaz, hogy nem mindenben egyeztek Tusnád Gáborral.

– Javarészt azért egyetértettünk. Ő akkor érettségizett, amikor én a laphoz kerültem. Azután feldolgozó lett, a legaktívabbak és leglelkesebbek egyike. Az egyetem befejezése után szépen haladt előre a tudományos pályán.

– Akkor pedig nem értem, hiszen a szívük ugyanott volt. Talán valamiféle szemléletbeli különbség lehetett a különbözős oka?

– Ez a jó kifejezés. Ő többször talált a feladatok megoldásaiban olyan elemet, mely a matematika új területéhez vezető lépcsőfok volt. Gondolkozása sok tekintetben slágfertigebb, nívósabb volt az én háromszáz éves szerelmeimnél.

– Most túlozni tetszik.

– Nem–nem, beismerem, a legmodernebb matematika nem áll közel a szívemhez. Tudom, rosszul hangzik, de nekem a régivágású, lassú felépítés...

– ... a korrekt, mindent tisztázó...

– Igen, ez az, ami tetszik. Az én időmben a geometriai bizonyításokat csupa egybevágósággal és hasonlósággal vezettük le.

– Majd jöttek a geometriai transzformációk!

– Ahogyan mondod. Beláttam, ez a követendő új út, de már nem vált véremmé.

– Tibor bácsi nyugdíjazása után is tovább dolgozott a lapért.

– Hatvanöt évesen, 1974. július 1-jével mentem nyugdíjba. Fried Ervinné lett az utódom. Röviddel ezután Ervint meghívták vendégprofesszornak Amerikába, ami többször megismétlődött. Erzsébet ment vele, ilyenkor az utódomat helyettesíttem.

– Nem volt fárasztó a munka hetvenen túl ?

– Az időnk gyorsan elszáll. A munkát mégsem éreztem tehernek. Hetvenöt évesen sem. 1990-től Lugosi Erzsébet irányította a lapot, aki korábban a fizika rovatot szerkesztette.

– Két évre rá ő is kiment Amerikába. Tibor bácsi a lap immáron szürke eminenciása ilyenkor újra és újra előlépett, és segített túljutni az átmeneti időszakokon. A mostani főszerkesztő, Oláh Vera még ma is rendszeresen kikéri a véleményét.

– Tudja, hogy makacs szőröző híreben állok. Vallom, hogy a matematikai szövegnek nemcsak szabatosnak, hanem nyelviileg is helyesnek, szépnek illik lennie. Sajnos, egyre nehezebben megy a korrigálás. Alig látok, az íveket fénymásolón megnagyítjuk, de már így is nehezen olvasom.

– Mit adott Önnek a matematika?

– Sok örömet. A feladat megoldásához vezető gondolkodás, az ismeretszerzés öröme. Különböző nyelveken sok mindent elolvastam, gazdagabbnak éreztem magam tőle, és gyakran tanultam új fogást, trükköt a gyerekek megoldásaiból. Sokáig

gyűjtöttem ezeket az ötletadó, a lényegre jól rátapintó dolgozatokat. Egyébként a beküldött feladatmegoldások legnagyobb része egy év után zúzdába kerül.

– *Pedig milyen jó lenne elővenni – hogy csak néhány nevet említsek – a diák Riesz Frigyes, Fejér Lipót, Turán Pál, Erdős Pál, Császár Ákos, Győry Kálmán, Csiszár Imre vagy Lovász László kézírásos dolgozatait!*

Tibor bácsi évről-évre sok-sok magyar diák szellemi teljesítményével szembesült. Ez a nagy mintavétel mit mutatott? Valóban jó a matematikai érzéke a magyar fiatalságnak?

– Elfogultság nélkül mondhatok igent.

– *Visszagondolva életére, mire büszke?*

– Ezt a szót, büszke, nem szívesen használnám. Ne haragudj, hogy szavad kissé „megszőrözöm”, tompítom, és inkább arról beszélek, mi az, amire jóleső érzéssel gondolok vissza. Arra, hogy sok szép, újszerű feladatot sikerült összeszedgetnem, gyűjtögető ősember módjára. Tapasztaltam, hogy ez a tevékenység másoknak is tetszett, kínálatomat örömmel fogadták.

– *Ha már ilyen megátalkodottan szerény tetszik lenni, akkor én mondok el néhány dolgot, amire büszke lehet. Arra, hogy sok ezer fiatal megtanított a matematika szeretetére, meg arra, hogy tanítványai közül többen neves matematikusok, egyetemi tanárok lettek, és például arra, amit Bollobás Béla, külföldön élő neves matematikusunk leírt a KöMaL jubileumi számában: „Első két cikkem is a KöMaL-ban jelent meg a »Sík lefedése egybevágó konvex sokszögekkel« címmel. Az akkori szerkesztő, Bakos Tibor segített tanácsaival, hogy a cikk megfelelő formában megjelenjen. Akkor láttam először, hogy a lap milyen jó kezekben van.”*

– A tanítványaim sikereire mindig büszke voltam, ez igaz.

Gyuszikám, félek, hogy nagyon elfáradtam...

– *Vége már Tibi bácsi, ez lesz az utolsó kérdésem.*

André Weil, a számelmélet és a geometria világhírű alakja, a Bourbaki nevével fémjelzett mozgalom egyik alapító tagja körülbelül annyi idős lehetett, mint most Bakos Tibor, amikor megkérdezték tőle, mit vár még a matematikától. Ezt válaszolta: Amikor fiatal voltam, abban bíztam, hogy Riemann hipotézisét majd bebizonyítom. Amikor kicsit öregebb lettem, még reméltem, hogy a Riemann-hipotézis bizonyítását képes leszek elolvasni és megérteni. Most megelégednék azzal, hogy megtudom, létezik ilyen bizonyítás.

– Képtelen lennék ilyen szépen, méltóságosan válaszolni a felvetésre. Egy hét múlva, ha eljössz, talán még akkor sem. Bár, ha egyszer, szerencsés félálomban eszembe jut valami, akkor majd felhívlak...

– *Jó lesz, Tibor bácsi, és akkor majd hozzátesszük a beszélgetéshez.*

(1998)

Epilógus

A telefon nem csörrent meg. Rövidesen gyászjelentést hozott a postás. Életének 90. évében elhunyt Bakos Tibor.

* 2001 nyarán Oláh Vera feladta állását a Középiskolai Matematikai Lapoknál.